

Q. D. B. V.

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA,
DE
ATROCISSIMO
SEQVIORIS SEXUS FLAGELLO
SIVE
PASSIONE
HYS TER I C A,

Q V A M
SUMMO NUMINE PRÆSIDE,
MAGNIFICO UNIVERSITATIS RECTORE
REVERENDISSIMO ET PERILLUSTRI DOMINO,
D O M I N O

DN. JO. JOACHIMO HAHN,

EPISCOPO METELLOPOLITANO.

Eminentissimi Archi-Episcopi & Principis Electoris Moguntini Per Thuringiam, Hassiam & Eichsfeldiam, in Pontificalibus Vicario Generali, ejusdemque Archi-Episcopalis Curiae Pro-Vicario Generali, SS. Theologiae & Juris Utriusque Doctore, Protonotario Apostolico, Comite Palatino, Insignium Ecclesiarum Collegiarum ad Gradus B. M. V. & ad S. Joannem Moguntiae respective Scholastico, Canonico Capitulari, & reliq.

*EX DECRETO ET CONSENSU GRATIOSISSIMÆ
FACULTATIS MEDICÆ*

*IN ALMA ET PERANTIQUA HIERANA
PRO LICENTIA*

*SUMMOS IN ARTE MEDICA HONORES ET PRIVI-
LEGIA RITE AC LEGITIME CAPESSENDI,*

DIE X. DECEMBR. ANNI MDCCXXI.

*IN AUDITORIO MAJORI COLLEG. MAJOR. H. C.
PUBLICO ERUDITORUM EXAMINI SISTET*

ANDREAS ELIAS Büchner/

Erfurtensis.

ERFORDIÆ, Typis GROSCHIANIS, Acad. Typogr.

1. diss. A
2. 18

A. 152(18)

III. 29

22

**DEO,
PATRIÆ
ET
PROXIMO AFFLICTO
SACRA SIT
LEVIS HÆC OPELLA.**

I. N. J.

PROÆMIUM.

Mortalem hominum gregem post tristem primorum parentum lapsum variis calamitatum vorticibus immersum esse, nemo vel tenui saltem ratione præditus negabit; *Sequitorem* vero in hoc *sexum*, præ *masculino*, ex æterno quodam fati ordine, majori ac graviori malorum sarcinæ subiectum esse, vel Sole meridiano clarius est, neque ullis unquam argumentis pro confirmatione ulteriori opus habet. Si modo vagos oculorum orbes ad speciales fœminarum ægritudines dirigimus, heu! quantam ibi non offendimus turbam, quæ tam multiplici sub schemate, tam variis dirisque insultibus imbelle hoc agmen excruciant, ut numerus

A 2

illa-

illarum comprehendi haud queat, cum in nulla status sui conditione miseras fœmellas ab omni morborum rabie liberarum invenire liceat. Aspice quæso *intactas virgines* & fugitivo tantum ac properanti oculo illas contemplari dignare, certe illico, absque ullo etiam labore deprehendes execrandam illam tyrannidem, quam *menstruorum* nunc *deficiens* plane, nunc plus solito *audior*, nunc *colore* aut *consistentia*, nunc aliter quoque immutatus *fluxus*, in ipsas agit! *Maritatas* si consideras mulieres, non minoribus, sed gravioribus magis & pluribus morborum turbis illas oneratas offendes, ut cum annis quoque malorum numerum crevisse jurares. Dum enim illæ gravem gerunt uterum, nunc *fastidio* gratorum alias ciborum, nunc plenaria *nauseabundi ventriculi everfione* & copiosis *vomitionibus*, nunc etiam turpi insolitarum rerum *desiderio* & sexcentis aliis haud levioris indolis molestiis defatigantur, & demum, si robustior nunc factus embryo, aut *solito motu* suam indicat præsentiam; aut, tenebrarum carceris sui pertæsus, exquisitâ temporis periodo tristem mortalium lucem quærit, tanto *atrocissimorum dolorum* igne anguntur, ut sæpius quoque miseræ morti se submittere cogantur. Quare etiam Hippocraticum istud effatum, *fœminas morbum omnem bis pati*, non minus eruditum, quam veritati & experientiæ apprime consonum, prædicare possum, cum ex antecedentibus facile nunc liqueat, fœmininum genus, præter illas quoque ægritudines, quas cum priori sexu communes habet, innumeris adhuc aliis calamitatibus subjectum esse, quæ, dira cruciatuum sævitia,

vitia,

vitia, reliquos virilem non nisi chorum affligentes morbos, facile superant.

Has inter vero palmam sibi jure meritoque præripere potest PASSIO HYSTERICA tanquam verum SEQUIORIS SEXUS FLAGELLUM, quippe quæ propter concursum aliorum gravissimorum pathematum, non modo miserimis ægrotantibus valde dolorosa evadit, sed etiam Medicis, expertis licet, haud raro negotium faceffere solet. Hanc igitur ob causam considerationem & evolutionem famosi hujus affectus loco speciminis inauguralis mihi elegi, studiique mei nervos in hac tractatione experiri constitui, Galeni præcipue monito incitatus, qui *Lib. VI. de Loc. affect. cap. 5.* dicit, *passionem hystericam unum quidem nomen esse, varia tamen & innumera accidentia sub se comprehendere*; ubi verum horum symptomatum genium eruere, illaque omnia sub peregrina etiam larva apparentia ad genuinam & unicam originem suam, secundum ductum & consensum omnium circumstantiarum, reducere allaborabo.

Deum igitur T. O. M. supplex humilisque precor, ut gratia ac sapientia sua ex alto mihi benedicere velit, & leves hosce conatus ad majorem Nominis sui gloriam, proximi salutem, propriumque meum emolumentum dirigere paterne dignetur.

SECTIO I.

THEORETICAM HUIUS AFFECTUS
TRACTATIONEM CONTINET.

CAPUT I.

Historiam medicam Passionis hystericae tradit.

§. I.

Derniciosissimi hujus affectus exquisitiorem dum
meditor evolutionem, statim in ipso illius
limine hoc pramonere placet, quod, secundum
morem alias consuetum, scrupulosa & critica ap-
pellationum hujus affectus derivatio hoc loco non sit expe-
ctanda, ne nodum in scirpo quarere videar, si circa planam
satisque claram hanc nominis notionem lubens adhuc scru-
pulos conquirerem. Quare illud tantum leviter delibasse
facile suffecerit, quod fatalis hic morbus quoad Etymolo-
giam natales suos Græcis debeat, quibus communiter
πνίξις ὑστερική audit, ab adjuncto nimirum urgentiori & primario
symptomate, quod est *πνίξις*, *strangulare*, *suffocare*, & parte pro-
principaliter affecta plurimum & communiter habita, quæ
ὑστερα, *uterus*, dicitur, ex quo etiam Latini postea suam de-
sumserunt consuetam denominationem, ut *Suffocationem* vel
Passionem hysterica hunc femininæ sanitatis hostem appella-
rint, mutuato prius, vel potius latinitate donato græcorum
verbo *ὑστερική*, cujus in honorem quoque feminæ hoc affectu
decumbentes *Hysterica* & medicamenta illi opposita *Anti-Hy-
sterica* appellata sunt; Neque etiam Germani longius ab hoc
fonte recedunt, dum suo idiomate hanc ægritudinem das
Aufsteigen der Mutter, die Mutter-Beschwerung, &c. appella-
runt.

§. II.

§. II.

Non sine ratione autem **SEQUIORIS SEXUS FLAGELLUM** hunc affectum appellare placuit, quia vel rudi Medicinæ tyroni notum esse credimus, quod ipse ille morbus plurimum, imo fere semper, illas præprimis excruciet fœmellas, quæ propter luxuriosam *dietam*, vitæ inordinatum *regimen*, animi *mollitiem* ac *præcipitantiam*, imo interdum quoque *sorditiem*, sive impurarum & lascivarum cogitationum aut actuum frequentiam, inter alias maxime conspicuæ sunt, & propterea quoque, sæpius recurrente diro hoc affectu, præ reliquis honestioribus & castioribus sui generis subjectis exactam incontinentis sui animi notam gerunt; Et licet etiam interdum quasdam melioris famæ fœmellas huic affectui subjectas offendamus, quarum vitæ integritas aliam, præter jam nominatas, causam quærere nobis suadet, facili tamen negotio cognoscere poterimus, quod etiam si in omnibus mulieribus appetitus luxuria, mentis lascivia, aliæve non minus vituperandæ consuetudines absint, rarissime tamen vel plane nunquam vituperanda ad *animi commotiones* proclivitas ab imbelli hoc sexu exulet, ita ut Libycum leonem facilius à prædâ, quam fœminam à vesano *affectuum* turbine arceres, quæ cum salutarem alias functionum vitalium ordinum facile gravissime alterare, imo plane planeque invertere valeat, hinc minime mirandum est, si tali quoque **FLAGELLO** immorigera hæc subjecta, ultrici quasi pœna quodammodo plectantur & aliquis non nisi vindicta ab illis sumatur.

§. III.

Ulteriore nunc prolixitate circa *nominalem* hujus affectus notionem seponendo, ad *realia* magisque utilia transendum erit, & ne summa imis permisceamus aut recepto excurramus ordine, ante omnia accuratiorem hujus affectus historiam exponere nobis placet, ut hæc prælucente ad rationalem quoque illius Therapiam propius accedere queamus. In genere vero notandum erit, quod teneræ hujusmodi patientes utcunque duas præprimis regiones pro vero ac genuino querelarum suarum sede agnoscant & ventilent, *præcordia* nimirum

mirum

mirum, cum annexo præprimis *sinistro latere, & abdominis peripheriam*, quæ ipsa etiam sola sufficere possent pro refutatione decantati jamjam antiquorum somnii, qui solum tantum uterum, neglecto reliquarum causarum suffragio, pro unico ac vero hujus mali fonte atque sede declarare non erubuerunt, cum præter obsoletum illud *ascensus uteri, vel venenatorum ex utero exsurgentium vaporum phantasma*, nullam sane rationem videam, cujus intuitu illa præcordiorum & hypochondriorum pathemata à sola mechanica uteri structura in solidum & sincere deduci queant.

§. IV.

Illi igitur cruciatus, qui *præcordiorum* imprimis regionem infestare solent, consistunt in diuturna sub initium *nausea*, aut *vago & sæpius absurdo appetitu*, cum crebrioribus *pandulationibus & oscitationibus*, quas postea vehementissimæ *anxietates & molestiæ cardialgicæ* cum doloribus *tensivis, angustantibus & prementibus*, sub costis spuriis & præcipue in latere sinistro sævientibus, excipiunt, qui quoque in quibusdam subjectis ita augmentantur, ut *ardentes, pungentes, interlancinantes*, imo denique *convulsivi* evadant. Hisce strenue continuantibus succedunt interdum *anxii* itidem *ructus* cum molesto *præcordiorum murmure & angustatione*, quam erumpentes isti ructus sensibiliter quidem, sed per breve tantum temporis spatium, levant, siquidem illico dolorosa *ventriculi & intestinorum inflatio*, cum conjuncta vehementissima *singultuosa & quasi suffocativa succussatione* levem hanc remissionem compensare solet, quibus tandem omnibus *contumaces* adhuc & *preferoces vomendi conatus*, succedunt, *vacui* interdum, nonnunquam etiam indigestas ciborum reliquias vel ipsum quoque sanguinem actuali vomitu extudentes. Si vero sub jejuniis patientes invadit hic affectus, tunc frequens quoque supervenit *præcordiorum mollities* aut facilis in *Lipothymias*, modo citius, modo tardius transientes, propensio. Singula autem hæc pathemata tanquam essentielle symptoma comitatur, extraordinaria & mirum in modum aucta *cordis palpitatio*, quæ in quibusdam etiam subjectis tam evidenti gradu excedit, ut vel
fortiori

fortiori quodam tremulo motu, vel superius jam allegatis crebrioribus *singultuosis succussionibus*, vulgo Herkstoße appellatis, in adstantium quoque oculos & aures incurrat. Quaedam ex hisce foeminis etiam repentinas *cordis compressiones* experiuntur, quasi duabus manibus fortiter illud constringatur, de quibus & ipsae fatentur, es sey als wenn ihnen eine Hand nach dem Herzen griffe. Insuper quoque pulsus sub hoc paroxysmo dolorum saepius imminuitur, quandoque etiam ad satis notabile tempus in totum aboletur, ita ut tales aegrae vice haud simplici inter mortuos non tantum relatae, sed & mole saxoque sepulchri obrutae fuerint, suffragante incorrupto plurimum fide dignorum Autorum testimonio. *) Interdum observatur *sinistrum hypochondrium*, inter multiplices dolores & reliquorum symptomatum continuationes, sensibilibus inflari, quod ipsum pathema deinde sterile iudicium vulgi imaginario cuidam uteri ascensui adscribere & ridicula hac formula enarrare solet, die Mutter sey ihnen in die Seite herauf getreten oder gefahren; Aliis e contra *dextrum quoque hypochondrium* pulsatilibus doloribus & crebrioribus spasmis, intercurrentibus simul volaticis capitis ardoribus, infestatur.

§. V.

Circa *umbilici & medii ventris* regionem offerunt sese gravia *spastica* pathemata, ut ipse etiam umbilicus profundius intra abdomen retrahi videatur, quibuscum violentae illae *abdominis compressiones & coarctationes* conjunguntur, non aliter ac si intorto arctius fune haec regio ab utroque latere fortissime constringatur, als ob der Unter-Leib mit einem Strick zusammen gezogen werde, ut etiam illud ipsum abdomen non bene extendere queant, sed incurvatam sedendo figuram representare cogantur, daß sie ganz zusammen gebogen sitzen müssen. Circa interiorem autem ventrem & versus *ingvina tensivum, gravativum* ac exquisitè *spasticum* dolorem perferunt, quasi

B

inte.

*) Vid. Petri Foresti *Observat. Med. Lib. X. Observ. 79. in Scholio*, Joh. Matthæi *Cent. differ. med. question. V. Camerari Memorabil. Cent. VII. §. 43.* Amati Lusitani *Curat. medic. Cent. IV. Curat. 23. & alii.*

intestina omnia egressum per inferiora molirentur, cui insuper tam pertinax *alvi adstrictio* sæpius accedit, ut vix clysteribus aut purgantibus aliis, fortius licet stimulantibus, (nisi successive iterum iterumque repetantur,) obediat. Interim *flatus* mirum in modum tumultuantur, & cursitando, succussando ac volutando totum intestinorum tractum excruciant, sensumque oberrantis in abdomine globuli efficiunt, de quo *fœmellæ* dicunt, es walke ihnen wie eine Kugel im Leibe herum; interdum etiam *stataria* sunt hæc flatulentia, & specialissimæ alicui regioni pertinaciter inhaerentes molestam in illa causantur inflationem, & si denique contingat, ut contumax illa *alvi adstrictio* paulisper tantum relaxetur, tunc tanto statim cum strepitu prorumpunt, ut explosi etiam sclopeti fragorem æmulentur. Concurrit interdum quoque *gravativus pectinis dolor*, ut magnum quasi pondus circa illius regionem delitescere sentiat ægra, & circa consuetum purgationis menstruæ tempus, (si illa retenta vel suppressa adhuc sit,) omnia hæc pathemata, cum conjunctis simul *varionibus* & *spasticis* atque *interlancinantibus* doloribus circa inguina & reliqua uteri confinia, recrudescere, non sine insigni molestia percipiat,

§. VI.

Sic ergo atrox hic *fœminæ sanitatis* impugnator præcipue intra præcordiorum & abdominis regionem (prout ex jam dicto liquet,) scenam suam impune satis ludit, ibique non unicam, sed varias & plures simul partes sæva quadam necessitatis lege, vel per essentiam suam excruciat, quas inter, si unicum tantum *Venæ Portæ Systema* nominabo, facile intelliges, etiam *Diaphragma*, *Hepar*, *Lienem*, *Mesenterium*, *Ventriculum*, *Intestinorum tractum*, ipsumque *uterum*, sub hoc titulo comprehensa esse, quæ omnes & singulæ partes *primarium* hujus hostis impulsu sustinere coguntur; & utinam cum hisce contentus maneret suamque intra illarum limites inclusam relinqueret sævitiam! At non sine horrore trementis jam animi comperimus, quod & reliquæ *humani corporis partes* non intactæ ab hoc *sanitatis debellatore* relinquuntur, sed insuper etiam *pectus cum capite*, aliisque interdum

dum

dum *extremitatibus*, accidentali quodam modo, in consensum rapiantur, similique, si non duriori, tormentorum genere discrucientur. *Pectus* enim, prout superius etiam passim notavimus, non modo crebrioribus dolorificis *succussionibus*, *cordis palpitationibus* & *compressionibus* in genere angitur, sed & continuis gravissimisque *oppletionibus* in summas adducitur angustias, ut tandem maxima *respirationis difficultas* & faucium dolorifica *strangulatio*, *suffocationis* metum sæpius inferens, oriatur, afflictæque hoc modo *sœmellæ* haud simplici vice adstantibus hancce calamitatem tali communicent suspirio, man solle ihnen doch Luft machen, weil ihnen der Hals, gleich als mit einem Strick zugeschnühret werde. Cum diro hoc symptomate sæpius etiam conjungitur *difficultas deglutiendi* absque ullo etiam tonsillarum vitio, ita ut cibos & medicamenta citra insignem molestiam assumere haud queant. Præterea quoque *caput*, ob perniciosam cum pectore viciniam, in consensum simul rapitur & veris quasi paroxysmis & insultibus dolorum, *hemicranicorum* magis, quam totum caput occupantium, excruciat, qui invasionis non solum impetu sed etiam durationis successu re vera immanes & intolerabiles sunt, ut sæpius etiam graviore simul *mentis obnubilationes* & *vacillationes*, cum *vertiginosa* quadam *temulentia*, *visusque* ac reliquorum *sensuum obscuratio* inde orientur.

§. VII.

Hæc itaque sunt *formalia*, quibus communiter dirus hic affectus absolvitur; Ne vero imperfectam relinquamus historiam, etiam *materialia* illius, sive *subjectorum* considerationem, annexere hic placet. *Sequiori* tantum *sexui* communem esse hunc affectum, notum omnino etiam ex jam dictis erit, parum vero à virorum sic dicta *passione hypochondriaca* illum differre, paulo inferius docebitur. *Subiecta* vero præ aliis huic affectui exposita, vix unquam alia, quam insigniter *plethorica* sunt, quæ vel sedentario nimis, vel etiam otioso, aut plane lascivo vitæ generi addicta sunt, largiter in simul appetitui suo indulgent, ficciores præprimis dapes sibi eligunt, & depravato quodam more parum bibere, hisque o-

manibus spissioreni sanguini suo crasin inducere solent; Qua-
 re etiam solum *Melancholicum* prædominans *temperamentum* hoc
 malum præcipue & quasi ex essentia sua incurrit, *Sanguineum*
 vero non nisi ex accidentibus, nimirum abusu rerum Non-
 naturalium, inordinato corporis sui regimine & diætæ im-
 primis vitiis illi obnoxium deprehendes. *Ætas* ad producen-
 dum hoc malum apta, est provecior juvenilis, ab anno ni-
 mirum circiter 20. ad 40. & 50. Imo consuetus cessationis
 fluxus menstrui terminus, proprium quasi tempus est, quo
 hic affectus nova sua sumit incrementa, majorique ac fere
 insatiabili tyrannide in langvida fœminarum viscera lævit, cum
 ê contra *puerilis* ætas, ob firmiorem animi tranquillitatem alio-
 rumque vitiorum defectum à diris hisce cruciatibus penitus
 fere libera deprehendatur, ex quo etiam solemne illud mu-
 liercularum effatum est, quod *juniores ad minimum virgines*
hysterico malo vix, aut certe rarius subjiciantur. Tandem hoc
 quoque ingrato haud transmittendum est silentio, quod illæ
 etiam fœmellæ, quæ *activiori* præ aliis gaudent *animo*, & in
moralibus illius commotionibus valde sensibiles, præcipue vero
 ad iracundiam, nauseam, mensium & lochiorum *crasias*, li-
 bidinosas concupiscentias, &c. admodum faciles sunt, crebri-
 ribus quoque & vehementioribus hujus mali insultibus ex-
 ponantur, quam illæ, quæ continentioris firmiorisque
 animi sunt.

CAPUT II.

Pathologiam & causalem nexum hujus mali
exponit.

§. I.

Satis prolixam quidem in præcedenti hoc Capite exposui-
 mus Historiam passionis hystericae, omnibus tamen ume-
 ris absolutam eam esse affirmare non audemus, cum tanta
affli-

affligendi varietas tantaque concomitantium pathematum syndrome circa atrocissimum hunc morbum occurrant, ut vel rarissime eadem sub larva diversa aggrediatur subjecta, sed semper alia in aliis, vel leviora, vel graviora, sese manifestent symptomata, quæ omnia tamen & singula, cum ad unicum tantum finem collineent, ne levisssimam quidem pariunt confusionem, & tantum abest, quin ætiologiam hujus affectus tractationem magis adhuc facili-ent; Quare etiam haud inepte fecisse videbimur, quando nimis diffusam horum cruciatuum historiam laconica etiam brevitate exponere studemus, sequentem exinde definitionem hujus mali formando: **PASSIO HYSTERICA** est complexus atque concursus plurium pathematum spasticorum, congestiorum, op-pletiorum, aliorumque, totum fere corpus & præprimis Systema Vene Portæ cum annexis illi visceribus, infestantium, & ad sanguinis lavi superflui imminutionem, quam spissioris promotionem, collineantium.

§. II.

Ex hac autem definitione facile cognosci poterit, varia, eaque satis atrocia non modo symptomata multifarie in hoc affectu combinari & conjungi, ut rarissime, vel plane nunquam unius tantum actionis læsæ symptoma, extra aliorum nexum deprehendere liceat; sed & exiguam saltem & non nisi gradualem inter *hystericam* & *hypochondriacam* passionem intercedere differentiam: Ambo enim hi affectus non modo ratione locorum & partium in quibus suam ludunt scenam, sed & ratione causarum generaliorum apprimè conveniunt, dum uterque illorum suam præprimis tyrannidem circa præcordia, hypochondria, omniaque cum Vena Portæ connexa viscera, imo non raro etiam circa remotas pectoris & capitis partes manifestare solet, ut nullam plane, nisi circa affligendi gradum & causas sive intentiones speciales, offendamus discrepantiam, ubi nimirum præsens noster affectus fœmininum sexum, in se jam satis sensibilem, sæpius non modo ac facilius, sed gravioribus adhuc magisque acerbioribus dolorum insultibus excruciat, quam virile genus à suo sic dicto malo hypochon-

driaco affligitur, quod plurimum *hemorrhoidales* tantum urget excretionem, cum *fœmellarum* affectus *mensium* salutare negotium præprimis respiciat illiusque inviolabilem successum intendat.

§. III.

Tradita nunc affectus nostri definitione & differentia ad ulteriorem *pathologicam* illius disquisitionem progredi placet, quo verus etiam causandi & fiendi ordo in hoc malo patefiat. Offendimus vero in ipso hoc affectu Naturam omnem suam *ἐνέργειαν* principaliter contra sanguinis *abundantiam* & *spissitudinem* dirigere, seu vitiatae illius tam *quantitatis* quam *qualitatis* correctionem inexhaustis quasi viribus urgere. Cum igitur puerilis in hoc sexu ætas tot tantisque sanguinis vitiis, propter sinceram & actuales illius evacuationes per nares, quæ hac imprimis periodo à provida Natura instituuntur, nec non propter mobile suum vitæ genus, haud exposita sit, auge-scens vero juvenilis & consistentior ætas, sedentaria & otiosa sua vita, non modo proportionatam sanguinis quantitatem in corpore suo plus justo augeat, consuetas vero illius ventilationes sæpius impediatur & successura simul spissitudini illius ansam præbeat; Hinc est, quod juvenulas tantum & annosiores simul fœmellas, quæ vel ex lauta plenaque diæta, vel ex suppressis hæmorrhagiis spontaneis, mensuris nimirum purgationibus, aliisque accidentalibus causis plethorice factæ sunt, otiosoque suo vitæ genere spissiore sanguini crassum induxerunt, tormentis suis excruciet hic affectus; Et quoniam nullibi magis, quam circa Systema Venæ Portæ sanguinis, præprimis spissioris progressus retardatur, quod ipsum non modo structura & usus, sed & proportio famosa hujus venæ ad debitum motum & progressum sanguinis aperte satis demonstrare potest; Hinc non immerito in hac Venâ Portæ & visceribus illi annexis palmariam hujus mali sedem inquirendam esse duco, minime vero à sola uteri substantia, & textura, vel venenata quadam stimulante & intra corpus matricis delitescente materia, malum hoc oriri existimo. Confirmatur hoc ipsum assertum eo magis per considerationem
alle.

allegata jam jam specialioris structuræ hujus Venæ Portæ, dum plurimi sane, si non omnes, è recentioribus Anatomicis uno quasi ore defectum valvularum in hac ipsa vena confirmant, quod incommodum deinde incredibili fere subtilitate ramificationum ejusdem majorem in modum augetur, ut in nulla absolute alia parte corporis præsentius obstaculum atque impedimentum consuetæ sanguinis circulationi afferri posse existimem, quam in hac vena ejusque ramificationibus, quin imo visceribus cum illa connexis & sanguinem partim ad illam transmittentibus, partim ab illa recipientibus, prout latius hoc deduxit celeberrimus *Stablius in Dissertationibus de Vena Porta porta malorum & de Hypochondriaco-Hysterico malo.*

§. IV.

Difficiliorem itaque hunc sanguinis spissescentis ac superflui progressum, si provida sentit Natura, illico consueto suo instrumento, *auctiori nimirum motu tonico*, non modo illius *propresionem*, sed & *debitam*, hætenus per suppressas menstruas purgationes impeditam, *ventilationem* intendit; Inde eveniunt *spasticæ illæ tractiones* & reliqua dolorum genera superius jam recensita, ipsam non modo Venam Portæ, sed & reliqua cum ea conjuncta viscera infestantia, & cum propter hanc liberæ sanguinis circulationis retardationem necessario stagnationes & infarctus illius in proximas contingant partes, hinc perspectu facillimum erit, omnes illos ventriculi, hepatis, intestinorum atque lienis cruciatus, oppletiones & ad sensum satis notabiles inflationes inde dependere; Neque etiam alium fontem, præter hunc, agnoscunt molestæ & insignes illæ *cardialgia, singultuosa succussiones*, & crebriores *cordis palpitationes*, aliaque in historica enarratione tradita similia pathemata. Præterea quoque haud levem periculi cladem Oeconomix vitali important *vitia appetitus*, vel prægressa, vel nunc etiam succedentia, liquidem exinde non modo *contumaces illi vomendi conatus*, partim indigestæ in ventriculo materiæ, partim quoque sinceri sanguinis excretionem urgentes & intendentes, sed & dolorosæ ventriculi & intestinorum *distensio.*

Tensiones & inflationes, ob coarctantes intus vapores, exordia sua sumunt pernicioſa, cumque *perimax* illa alvi *adſtrictio*, quæ communiter hunc affectum comitatur, omnem huic flatulentia egreſſum denegat, ipſe vero perſtalticus inteſtinorum motus, ob augmentum toni, irregulari ſimul greſſu continuet; inde flatulenti iſti vapores quaquaverſum, per totum inteſtinorum canalem vagari coguntur, ex quo deinde moleſtus ille ſenſus, qui oberrantem in abdomine globulum æmulatur, exſurgere ſolet.

§. V.

Porro etiam per prægreſſa talia diætæ vitia, turbatumque ſanguinis liberum ſucceſſum inſimul neceſſariæ ſe- & excretiones in ſalutari ſuo ordine turbantur, ut inde *alvus* non modo *ficcior* ſed plane *adſtricta*, *diureſis* vero *inconſtantior* & *bilis* ſecretiones inæqualiores evadant, cumque ex hujus ultimæ defectu neceſſarium quoddam inſtrumentum ad peragendam concoctionem perdat Natura; hinc copioſiori ſalivæ affuſione illud detrimentum reparare intendit, quod crebrior juſtoque copioſior illius intra fauces collectio indigitare facile poteſt, quæ ſaliva propterea etiam magis deglutienda, quam excernenda eſſet. Quo vero provida Natura in gravi hoc negotio præfixum ſibi finem eo citius atque facilius ſortiatur, ſolet non modo intra partis præcipue affectæ viciniam, ſed & e longinquo conſecutionem illius intendere. Quare & *pectus* & *caput*, imo interdum etiam *extremitates* in conſenſum trahit, ſimilique fere ratione & iisdem motuum gradibus promotionem, reſolutionem & excretionem moleſti ſibi ſanguinis ex illis urget atque intendit, quod ipſum negotium, cum non niſi pari motus tonici augmento perfici queat, placet etiam Naturæ illud ipſum hiſce in locis applicare; Exinde dependent poſtea illæ *ſtrictura*, *compressiones* & *ſuffocativa ſtrangulationes*, nec non dolores illi *hemcranici*, quemadmodum ex impeditiori ſanguinis profluxu per intimiora cerebri, graviores illæ *vertiginose perturbationes ſenſuumque obſcuraciones* ortum ſuum trahere ſolent, quæ interdum tantæ in principium corporis vitale, ſunt activitatis, ut dulci quaſi ſomno

somno devinctum illud detineant, quem cum plenaria simul motuum remissio omnino comitetur, evenit inde, ut subjecta talia, sub atrociori præprimis morbi schemate, quasi emortua jaceant nullumque plane vitalitatis signum offerant, imo vice haud simplici mortuorum numero & societati adscribantur & associantur; ex quo elucescit, minime improbandam esse quorundam opinionem, qui illarum fœmellarum corpora, quas atrox hic morbus morti tradidit ante elapsum XLVIII. horarum spatium tumulis inferre haud svadent, ne viventes adhuc infelici quadam commutatione cum mortuis confundantur.

§. VI.

Denique etiam iniquum haud fuerit intueri notabilem satisque evidentem illum consensum, quo *uterus* etiam à diris hisce cruciatibus simul afficitur, ita ut ipsa hæc pars sola jamjam inter Veteres huic affectui suam largita sit denominationem, evidenti signo, quod, si non *primario*, saltem tamen *secundario* circa hujus morbi productionem illa ipsa in culpa sit, & citra certissime successuram confusionem e nexu causarum minime exulare possit. *) Constat enim ex superioribus, *primariam* & *proximam* hujus mali *causam* in stagnatione partim, partim etiam in spissitudine sanguinis consistere, quæ vitia loco *antecedentis cause* non nisi plethoram agnoscere possunt. Constat quoque suppressas sanguinis, & præcipue menstruas atque hæmorrhoidales ventilationes, nec non diætæ vitia, genus vitæ sedentarium, repentinas corporis refrigerationes, graviores animi commotiones & sensibilitates, imo peculiarem & irregularem Venæ Portæ structuram, *accidentalium causarum* numero jure meritoque accenseri: quid igitur mirum? si Natura *instrumentalibus* quoque *causis*, motibus

*) Fuit hæc sententia doctissimi cujusdam Angli, nempe Highmori, qui Veterum, affectum hunc à solo utero deducentium, opinionem refutaturus, in alterum lapsus est extremum, & uteri connexionem cum hoc malo penitus excludere, illudque ad soli mali hypochondriaci cancellos revocare voluit. Vid. ejusd. Liber de affectione hypochondriaca,

tibus nimirum spasticis, tensoriis & pressoriis hanc ipsam uteri regionem simul aggreditur, & ex ea stagnantis sanguinis pro-
 pressionem & molestæ plethoræ imminutionem per consue-
 tas alias vias urget, ipsamque hanc intentionem loco *formalis*
cause in hoc affectu ponit. Demonstrat enim hoc ipsum as-
 sertum non modo à priori connexio illa satis evidens inter
 uterum & Venam Portæ, tanquam præcipuam hujus mali se-
 dem, per vasa hæmorrhoidalia succedens, quam doctissime
 jamjam demonstravit *celeberrimus Stablius in superius allegata Dis-*
sert. de Vena Porta Porta malorum, graviorque hujus affectus
 circa consuetæ menstruæ purgationis tempus exacerbatio, & fa-
 cilis ex illarum turbatione origo; sed & à posteriori exopta-
 ta & gratissima illius remissio, mensibus ad justum suum
 typum & ordinem redactis. Tandem & *animi pathemata* pe-
 culiarem hic merentur considerationem, cum notum, quid?
 quod notissimum sit, illa quoque peculiari efficacia in pro-
 vocando & exacerbando hoc malo gaudere. Comitantur e-
 nim illa ordinarie repentinâ quadam *motuum animalium* mu-
 tatione, cui deinde similis *vitalium motuum* susceptio & admi-
 nistratio respondet, quæ, præsentem quadam vel quantitate, vel
 qualitate molesta materia intentionem illam patheticam in
 eam, tanquam domesticum aliquem fomitem, pertinacius
 inclinare facit, quo ipso tandem Natura excretionem illius
 urgere, & ad hanc ipsam perficiendam extraordinarium mo-
 tuum suorum augmentum suscipere cogitur, cum etiam ex-
 perientia omnis dubii victrix aperte demonstrat, illam v. g.
 intentionem, molestum & odiosum quicquam quacunque
 vi expellendi, quæ nobis *iracundia* audit, non æque alibi ex-
 traordinarias tonicas vel spasticas, hæmorrhagicas, nephriti-
 cas, arthriticas &c. commotiones excitare, nisi status corpo-
 ris plethoricus, calculosus aut cacochymicus adsit. *Vid. Pro-*
gramma celeberrimi Stablii, de eo, quod pathetica mutationes mo-
uum vitalium non sint tumultuarie. Libidinosas vero & volu-
 ptuosas *cogitationes* haud raro etiam mali hujus provocatio-
 nem facilitare posse, probat miranda hujus pathematis po-
 testas in negotium mensium, imo in omnes generationi in-
 servi-

servientes partes, ex quo ordinati motus Naturæ confunduntur ac perturbantur, solita in movendo activitas hujus principii rationalis debilitatur, & denique huic non solum malo, sed & , successu temporis, aliis longe gravioribus & atrocioribus, ingressus facilitatur.

§. VII.

Ad *Prognosin* quod attinet, si malum hoc in se & sibi relictum consideramus, tunc plus incommodi, quam periculi portendere videtur, quia propressionem tantum & ventilationem sanguinis intendit Natura, huncque finem leviori solum motuum augmento obtinere potest; Quare si suppressæ iterum proveniant menses simulque legitime continentur, solvitur inde facile hoc malum, quemadmodum etiam juniores fœmellæ, si citius ab hoc malo infestentur, etiam facilius annorum successu ab illo iterum liberantur, si modo dietam & vitæ genus mutant, cum in annosioribus è contra subjectis facilius in habitum degeneret & ægrius profligatur. *Vomitus* autem, si vacuus fuerit ac diuturnior, majorem quidem metum insecuturi tandem *cruenti vomitus* incutit, ast facile etiam convenienti medicatione præcaveri adhuc poterit. Si vero salutarem Naturæ scopum per incongrua medicamenta, vel alio quocunque modo irritari contingat, tunc graviora etiam inducuntur mala, nimirum *scirrhusæ*, tum *hepatis*, tum *lienis*, *indurationes*, & ex his *Icterus simplex* in junioribus, *niger* vero in annosioribus subjectis, ob denegatam bilis se-& excretionem, *tumores œdematosi* in pedibus vel *hydropici* etiam affectus, ob impeditam lymphæ depurationem, *febres intermittentes, lente & hectice*, propter oppletiones & obviscationes primarum viarum, totus *arthriticorum* affectuum chorus, vertiginosi, apoplectici, paralytici, imo denique convulsivi & suffocativi morbi, propter impeditiorem sanguinis progressum, stagnationes & oppletiones nobiliorum viscerum, donec inimica mortis tela miseræ hujusmodi vitæ reliquias præscindant, hancque malorum scenam unico & ultimo ictu claudant.

SECTIO II.

PRACTICAM HUIUS AFFECTUS CON-
SIDERATIONEM OFFERT.

CAPUT I.

Specialem illius Therapiam & Præservatio-
nem tradit.

§. I.

ARÉTİSSIMUM utique nexum inter veram atque solidam Pa-
thologiam, atque rationalem & efficacem Therapiam in
foro Medico intercedere, nemo certe erit, qui negabit vel
ignorabit, nisi qui stolidæ harum disciplinarum confusione
sordidæque simul ac cæcæ Empiriæ nomen suum dare haud
erubescit. Præsentem enim justam certaque morborum *notitia*,
quæ genuinas illorum species atque differentias simul com-
plectitur, & succedente vera & indubia eorundem *atiologia*,
quæ causam præcipue morbificam condigne evolvere docet,
non potest non quin efficax etiam & salutaris evadat & for-
metur Therapia, & Medicus certissimo cum emolumento &
quasi absolute hasce corporis humani affectiones tollere
queat, ac denique si in Praxi perniciosus iste curiositatis æ-
stus mitigetur, in Pathologia vero periculosa inter morbos
confusio & obliteratio sedulo evitetur, tunc facile utilitas &
intemerata simul veritas necessariæ inter has disciplinas con-
nexionis omnium oculis se se subjiciet, nec suo jam tempo-
re male locutum esse nostrum Ciceronem, Celsum, sequen-
tibus nobis applaudentem verbis: Qui bene cognoscit, bene cu-
rat; qui male cognoscit, male curat, quilibet cognoscere poterit.
Quare etiam utilissimum hoc consilium sequi, traditamque
nostri

p.m. 4.

nostri affectus *Theoriam* cum *Praxi* solide conjungere & connectere, nostri nunc officii esse ducimus, & cum in pathologico hujus morbi nexu *duplicem* offendamus causam, quarum prima *materiam* illi subministrat, altera vero *formam & modum* (ut ita dicam) conciliat & addit; Hinc quoque *duplicem* in methodo medendi finem nobis proponere volumus, quorum alter *correctionem materiae & quantitate & qualitate vitiate*, alter vero *rationale motuum exasperatorum & à consueti vigore aberrantium directorium* respicere & observare debet.

§. II.

Priorem quod attinet *indicationem*, illa magis ad *praeservationem* quam ad *curationem* hujus mali pertinet, cum in ea tantummodo quaestio de *imminutione & dilutione* sanguinis occurrat, quae suam medelam magis & pressius è *chirurgico & dietetico*, quam è *pharmaceutico* fonte obtinent. Ad *imminuendam* enim nimiam sanguinis quantitatem confert primo loco *Venaesectio*, vix alibi, quam in pede, administranda, & quidem (si temporis ratio ferat) circa æquinoctia, aut ad minimum decrefcente luna, vel circa instans menstruae purgationis tempus instituenda, stisque periodis repetenda, ita ut qualibet vice ad minimum zv. vel vj. è capaciore incisione emittantur, quo spissior plerumque sanguis sufficienti quantitate evacuari possit. Facilitatur etiam hic scopos imminuendi sanguinem, *applicatione birudinum*, & quidem (si plus quam virginea hujus sexus pudicitia id permittat,) ad genitalia facta, si nimirum mensium praecedens suppressio in causa originis hujus mali fuerit, quae hoc remedii genere optime & citissime tollitur. Sin vero afflictae illud respuant foemellae, tunc ad alia magis *pharmaceutica* transeundum est medicamenta, iisque sub justa & rationali methodo adhibitis revocatio hujus sinceri sanguinis ventilationis procuretur. Tandem etiam *naturali* quadam ratione hæc ipsa superflui sanguinis imminutio, si non penitus absolvi, notabiliter tamen adjuvari potest, *laboriosiori & mobiliori* vitæ genere; hoc ipso enim sanguis, successive licet, tamen affatim in serum resolvi & sub hoc schemate postea quoque è corpore emitti potest.

§. III.

Spissioris vero sanguinis *attenuationem & correctionem* optime absolvit *diateticum* conveniens regimen, & in illo præprimis duo illa efficacissima adminicula, nempe *motus & potus* sufficiens, quæ ipsa tamen diuturnitate magis & repetitione, quam repentino ac simultaneo impetu suam demonstrant utilitatem. Commendantur quidem hunc in finem etiam varia medicamenta simplicia, sub titulo *sanguinem incidentium & attenuantium*, v. g. *Radices* Ari, Vincetox. Helen. Rub. tinct. Pimp. alb. Angel. &c. *Herbæ* Scord. Cent. min. Scolopendr. Fumar. &c. nec non plenus *Θium digestivorum* chorus una cum *Gummatibus* quibusdam, nimirum Ammon. Galban. Saggap. &c. Sed hæc omnia, quamvis de reliquo suâ nunquam destituenda sint laude, hoc tamen scopo ad efficaciam commendatæ jam jam dixitæ nequaquam accedunt, cum solistantum medicamentis imminutionem & resolutionem sanguinis tentare velle, illorum non nisi opus sit, qui Empiricis maxime credulitatibus sine omni fundamento & experimento, cæcorum in morem, indulgent, quicquid etiam Paracelsi affectæ contra hoc assertum obganniant, superstitiosam fabulosi sui Magistri traditionem de *Helleboro & Chamædri* illi opponentes; Ratio enim & experientia jam dudum contrarium imaginariæ hujus commendationis aperuerunt.

§. IV.

Altera vero indicatio, cum magis contra *formam* (si ita loqui liceat) hujus affectus directæ sit, & *motuum exacerbatorum* præprimis *mitigationem* respiciat, ita etiam illius impetratio simul sub ipso paroxysmo tentari potest & debet, cui propterea medicamenta incidentia, *Slina* atque temperantia cum cinnabarinis remixta egregie favent. Instar omnium vero est hoc scopo & specificè quasi operatur *pulvis ruber Stablianus*, aliàs, das rothe Fluß-Magen- und Stein-Pulver, quia egregia in mitigatione horum motuum efficacia gaudet, nec non ejusdem celeberrimi Viri *Pilula balsamicæ*, quæ reliquis hujus generis medicamentis, præprimis in lochiorum & mensium
pro-

promotione facile palmam præripiunt. In defectu vero horum medicamentorum & si superius allegatis Θ linis impetus cedere recuset, aut graviores anomalæ commotiones circa Venam Portæ occurrant, tunc Millefolium, vel Adiantum album, aut Cortex Chaccarillæ sub forma Decocti vel Essentiæ, interdum cum Ω . tu C. C. moderate maritandæ in usum trahi possunt. Ad corrigendos vero motus *alvum* obstruentes multæ imprimis efficaciz sunt Clysteres & quidem maxime emollientes & lenientes, cujusmodi sunt bene pingves ex \mathcal{O} is Amygdal. dulc. Anethi. Chamom. Olivar. recent. Sesamin. &c. adjecta, stimuli loco, pauca Θ is communis quantitate una cum Herbis & Seminibus ejusdem virtutis paratæ. His subjungi possunt Extracta resolventia & abstergentia cum Gummatibus & moderatissimis Aloeticis conjuncta, atque sub Pilularum aut alia forma exhibita, quo loco Pilulæ ante citatæ balsamicæ Stahlianæ suam imprimis merentur laudem. Tandem etiam huc faciunt remedia *diluentia* v. g. Decocta calida Théë & Coffée non admodum saturata, juscula dilutiora &c. cum sufficiente corporis *motu*. Leniorem vero *diuresin* cum *transpiratione naturali* promovet omnium optime *Essentia Alexipharmaca Stahlianæ* sub placido itidem corporis motu adhibenda. Hisce simplicioribus licet ac paucioribus remediis facile atrocissimi hujus morbi insultus, quaquaversum etiam illi dirigantur, assistente gratia divina, moderari ac mitigari poterunt. Unicum saltem hoc adjicere adhuc placet, quod sub remissione paroxysmi tonus partium nimis distentarum adhuc roborari debeat & quidem \mathcal{O} libus, justo tamen tempore adhibitis, quo loco commendari meretur Crocus \mathcal{O} tis $\frac{1}{2}$ tus aperitivus Stahlî, cum ejusdem MP balsamicar. remixtus, vel in defectu ejus Crocus \mathcal{O} tis \mathcal{O} atus & TRa \mathcal{O} tis aperitiva Ludovici, quibus denique optimo cum effectu TRa tonico-nervina supra laudati Stahlî subjungi potest. Circa *preservationem*, præter ea, quæ in \S . præced. dicta sunt, nihil ulterius adjicere placet, quia reliqua ad proxime subsequens caput reservanda sunt.

§. V.

§. V.

Ultimo tandem loco cum *cautelis* quibusdam specialem hujus affectus therapiam claudere & quasi munire placet, cum nunquam fere magis, quam in decantato hoc morbo illis opus sit, propter insignes quidem variorum medicamentorum deprædicationes, exigua vero illorum auxilia, imo graviora interdum hinc inde emergentia pericula atque damna.

I. Ante sinceram itaque sanguinis imminutionem abstinendum ab omnibus remediis impetuosioribus & calidioribus, quæ magis symptomata quam ipsam causam morbificam aggrediuntur. II. Ab evacuantibus quibusvis fortioribus, præsertim Emeticis, quæ ultima non nisi sub primis hujus mali initiis, ubi conspicuum diætæ vitium in subjecto robusto & evemeto præfens est, satis tamen moderate adhibita, locum inveniunt. III. Cavendum est ab indifferenti & inordinata sanguinis subtractione & IV. à præmaturo usu reborantium, tonicorum & alium. V. Ab usu remediorum calidorum, acriorum & volatilium, massam sanguinis excalescentium. VI. In genere circa curam hujus affectus exulent omnia opiata, narcotica & castorina remedia indifferenter plerumque adhibita. VII. Caveatur à negligentiori & magis inordinata Se & Excretionum necessariorum tractatione, quia illarum ἀταξία malum plerumque augere solet & denique VIII. A nuda symptomatum accidentalium cura. Reliqua, quæ de *odoramentorum* variorum applicatione adhuc dicenda essent, cum ob peculiarem quandam fœmellarum *ιδιουσυγκρασίαν* non sint universaliter accipienda, ad peculiarem etiam cujusvis rationalis Practici experientiam, magisque exercitatum judicium relegamus, quemadmodum etiam specificam & in communi praxi vix satis deprædicandam *carnis & intestinorum lupi* virtutem, superstitioso non nisi plebi & anili simul experientiæ relinquimus.

CAPUT

CAPUT II.

Hygienem, sive methodum conservandi præ hoc malo sanitatem foemellarum, ostendit.

§. I.

Non sine ratione traditæ hujus affectus evolutioni tum theoreticæ, tum practicæ, peculiarem hanc tractationem de conservanda & à diro hoc morbo preservanda sequioris sexus sanitate annectere placuit, cum partim dignitas, partim quoque necessitas materiæ id à nobis exigeret. Artem enim medicam non modo in præsentium morborum curatione, sed & in imminentium preservacione & connexa simul sanitatis conservacione, studiosam & operosam esse, vel Sole meridiano clarius existit, hasque inter operationes ultimam merito principalissimam vocari, *) nemo forsitan negabit, cum circa nobilissimam vitæ humanæ partem, nimirum sanitatis conservacionem, strictius versetur. *Necessaria* præterea quoque est hæc ipsa tractatio, propter fragilem maxime corporis nostri Oeconomiam, quæ cum in se jam maxime in corruptionem proclivis sit, ita accuratorem quoque ac præsentiozem possit medelam, quo sub rationali actionum vitalium directio gravissima ægritudinum mala à mortalibus hisce arceantur corporibus, iisque longa tranquillæ senectæ tempora videre via ostendatur gratissima. Hæc cum in genere universam mortalium turmam concernant, ita in specie illa de inferiori sexu dicta esse hic volumus, dum ea quæ sub se com-

D

prehen.

*) Non placet insigni testimoniorum farragine ingratham reddere hanc tractationem, alias omnes fere Auctores circa hoc assertum consentientes adducere possemus. Suffecerit unicam Galeni testimonium qui Lib. I. de sanitate tuenda expressis verbis eam Medicinæ partem, quæ presentem tuetur corporis valetudinem, reliquas præ nobilitate antecedere asserit, quæ tanta sanitas morbum dignitate antecedit. Confer. etiam ea, quæ Martinus Rulandus in Tr. de Luc Ungarica cap. V. doctissime de hac materia scripsit.

prehendit subjecta præ reliquis maxime accurato & congruo moderamine pro conservanda firma atque constanti sanitate indigent, quia eximia sane prærogativa ad subeundas sanitatis periclitationes in eis occurrit, ut levissima etiam causa ad procreandos periculosissimos morbos in illis sæpius apta evadat, cujus rei insignis utiq; testimonium præbet descripta hæcenus *passio hysterica*, quam propterea *atrocissimum sequioris sexus flagellum* appellare rati sumus, quia ex rationali Historia Medica patet, hoc ipsum malum non nisi prægressa quædam vel *moralia* vel *physica* vitia luxuriantis hujus sexus excipere suoque affligendi gradu reliquos fœmellarum morbos perfacile antecedere. Hac igitur consideratione inducti sumus ad instituendam accuratiorum indagacionem illarum præcipue causarum, quæ atrocissimo huic morbo originem & incrementum suum præbere valent, quo & præmuniendo floridam hujus sexus sanitatem, dirosque tales insultus præcavendo, officio probi defungamur Medici.

§. II.

Ante omnia igitur inter illas maxime causas, quæ sanitatem fœmellarum turbare possunt, primum jure meritoque locum sibi vendicat extraordinaria horum delicatiorum subjectorum *sensibilitas*, tum in *vitalibus*, tum quoque & maxime in *moralibus* obvia. Animum enim præcipitem, mollem, incontinentem, immorigerum, impatientem & levissimis simul commotionibus obtemperantem, si quærere, imo si videre velis, fœminas ad, mulieres aspice! Hic in compendio quasi aut in speculo deturpatæ post lapsum Naturæ humanæ conditionem contemplari Tibi dabitur, ut primam humani generis matrem debitam sanctissimo Numini obedientiam abjicientem & relinquentem, dilectumq; maritum in eandem criminum lacunam præcipitantem, suo præprimis sexui maximum adduxisse damnum vel ex eo probari facillime possit. Imprimis vero *terroris*, *iracundiæ* & *mæroris* violentiæ maxime expositum offendimus imbellem hoc agmen, in quibus facillime ad perniciosos delabuntur excessus, ipsoque tali extremo gradu vitalium suarum functionum ordinem graviter offendunt, imo

imo plane planeque invertunt, ut mirum haud sit, si promeritas extrema sua sensibilitate pœnas sensibilibus etiam dolorum cruciatibus proprio in corpore luere cogantur: Et quam plurimæ fœmellarum furentis animi turpitudine sæpius pravis hisce affectibus et imprimis rabidæ iracundiæ ita advescant, ut quoque elementi sui loco illâ utantur, eaque unice delectentur testimonio triti inter vulgus proverbii: *Sand ist eine Medicin der Weiber*; Tamen exinde etiam sanitas successu temporis quandam incurrit alterationem, si præprimis cominoti pectoris æstum compescere minus valeant, aliæque simul coincident pathemata, quæ ad debilitandam non minus sanitatem suam contribuunt talentum. Quin imo impossibile fere est, affectum huncce, qui licet asævetus etiam sit, tamen in se satis truculentus est, non posse fragilem jam jam istam Oeconomiam tandem turbare aut plane destruere, cum ad nauseam usque notum sit, fœminas ad concipiendos in majori gradu iracundiæ æstus præ viris aptissimas esse;

Nam neque fulvus aper media tam sævus in ira est

Fulmineo rapidos dum rotat ore canes:

Nec Lea, cum catulis lactentibus ubera præbet,

Nec brevis ignaro vipera læsa pede.

§. III.

Præterea quoque haud leve sanitati detrimentum infert *Veneris præsertim illicitæ imperium*; Hujus illecebras si teneræ sequuntur fœmellæ, facile in sædisimos libidinosarum cogitationum gurgites abripiuntur, quæ salutarem vitalium functionum ordinem gravius non modo turbare, sed plane quoque pervertere possunt, ut tandem lascivi animi pœnas in proprio cogantur luere corpore, petulantia hæc subjecta. Ipsa itaque hæc prava *vite & morum sensibilitas*, cum non modo in genere fœmellarum sanitatem maxime offendat, sed & in specie & specialissime ad præsentem nostrum affectum excitandum multa, imo plurima conferat, ita maxime commendanda est afflictis hujusmodi fœmellis debita illius moderatio, ut quantum possibile est, à gravioribus animi commotionibus sibi caveant, & hoc eo magis sub termino eruptionis vel plenarii successus menstruæ suæ purgationis, cum per experientiam

D 2

jam

jam constet, nil magis delicato huic mensium negotio damnum inferre posse, quam graviores animi commotiones, præsertim ex terrore, mœrore aut iracundia ortæ. Insuper etiam à pravis abstineant *consuetudinibus*, præsertim in actibus moralibus, & cum maxima in excitanda fovendaque imaginatione polleant activitate, hinc abstineant ab omnibus operosis, immoderatis, sollicitis & præsertim lascivis ac libidinosis cogitationibus: Mentem enim si sanam conservant, certissime corporis sanitatem successuram esse credant.

§. IV.

Proinde quoque inconstans hic sexus levem itidem corporis sui curam gerit, & quidem maxime circa *dietam*, dum perniciosæ appetitus sui lasciviæ non modo facile indulgent, sed et eandem omni cura & anxietate fovent, et sic cibos crasiores, viscidiores, spissiores, frigidos, præcipue vero pingviores communiter in majori, debitum vero potum in minori copia ingerendo, ac necessarium corporis motum vel ex prava consuetudine negligendo, vitamque communiter sedentariam cum abdominis extraordinaria simul compressione libentius eligendo, alienas & turbulentas primarum viarum commotiones excitant, quæ successuris denique excretionum turbis exoptatissimam subministrant occasionem; & hinc est quod mollis hic sexus tam crebrioribus alvinarum & menstruarum excretionum ataxiis subiectus deprehendatur, quæ deinde prima quasi fundamenta pro truculento hoc affectu ponunt. Servent igitur istæ fœmellæ, quibus sanitatis suæ conservatio curæ cordique est, *dietam* præprimis tenuem, mollem, cibos eligant expeptos & sufficienter aromatizatos, nimis vero pingvium vel ex butyro frixorum, *) pistorum, assatorum & præprimis adhuc calidorum frequentem ac crebriorem usum cave & angve pejus fugiant, è contra motum ac potum sufficientem, huncque interdum vinosum, non vero nimis *ætuosum*, commendatos sibi habeant, ante omnia vero debi-

*) Hanc etiam ob causam non inepte Borellus in Observat. suis Medico-Physicis rarior. & quidem Centur. III. Observ. 26. prægnantibus & hysteriacis fœmellis omnem butyri usum interdicit.

debitum menstruæ purgationis successum alvinarumque excretionum promotionem, bono cum moderamine conservare studeant.

§. V.

Ulterius etiam hoc si non in omnibus, saltem in plurimis taxandum est fœmellis, quod circa *aeris & frigoris* regimen paulo negligentioris animi sint, dum vel liberaliori corporis denudatione, vel ad minimum leviori illius protectione ab impetuosis ac turbidis quibusvis auræ mutationibus, ansam & occasionem præbent superficialibus humorum restrictionibus & repentinis secessionibus ad interiora, quæ salutarem alias transpirationem retinent, gravioribusque malis viam pandunt. Quare opus erit ut omni studio aeris inclementioris communicationem cum corpore prohibeant, & si excursions continuæ ipsis fortassis magis amicæ sint hypocaufto, eligant saltem ad illas serenam magis & (si fieri queat) calidiorem tempestatem, suæque semper mollitiei ac sensibilitatis recordentur. Ante omnia caveant à subitaneis atque extremis quibusvis mutationibus & alternationibus inter frigus & calorem, ne post nimias corporis commotiones & sanguinis expansiones sensibili statim frigori sese subjiciant, pectus vel pedes, pro liberaliori aeris ambitu non ita confestim denudent, sed potius sub tranquilla animi & corporis quiete salutaris diapnoes successum per poros promoveant, donec graviores istæ exagitationes placide sint mitigatæ, omnesque actiones pristino ordini restitutæ, alias facilius capitis & pectoris affectus, imo certius periculosas mensium anomalias incurrere poterunt. Præterea quoque hoc silentii peplo involvendum haud est, quod obsoletus, sed perniciosissimus ille mos, quo frigoris ambientis injuriam, tempore præsertim hyberno cum cistulis illis, quæ candentibus repletæ sunt prunis, & communi nomine *Feuer-Stübchen* &c. dicuntur, temperare assolent, fœmellarum sanitati pessime consulat, cum ascendens iste pinguis ac teterrimus vapor capitis

non solum atrocissimos dolores, sed & mensium turbas & ataxias inducere queat. Hinc melius & sanitati consultius esset, si sensibiles ejusmodi Veneres novissimi usus subligaculis & femoralibus subtus se munirent, quibus itidem externi aeris injuriæ egregie à corpore arceri possunt, testantibus id ipsum Matronis honestioribus castra cum maritis alias secutis, quæ illorum utilitatem vix satis deprædicare possunt.

§. VI.

Præsentio rem vero ac majorem utilitatem afflicto huic sexui afferent *balnea*, maxime vero *pediluvia*, præsertim circa tempus recursionis mensium adhibita, quippe quæ haud exiguam præ aliis remediis opem in temperata & secura hujus fluxus promotione ferent. Denique etiam experientia rerum fidissima magistra sæpius demonstravit, quibusdam, præcipue junioribus fœmellis aut virginibus, frequentioribus alias mensium anomaliis expositis & exinde etiam atrocioribus hujus mali insultibus obnoxiiis, *matrimonium* interdum loco medicinæ & auxilii pro conservatione aut recuperatione sanitatis fuisse, illasq; firmiori posthac valetudine gavisas esse, testimonio obsoleti istius proverbii: *Krancke Jungfern, gesunde Weiber*; quia vero suos etiam limites habuit hoc remedium, opemque speratam indifferenter ferre haud potuit, hinc præstat etiam in eo rationis concursum admittere, ne præmatura aut temeraria illius commendatione afflictionum, sanitatem magis debilitantium, numerum augeamus. Et hæc pro uberiori gravioris hujus mali enodatione & explicatione dicta sufficiant: Multa quidem adhuc superesse fateor, quæ circa hanc materiam moneri adhuc possent; Ast ne Dissertatio hæc consuetas transgrediatur limites, alia forsitan occasione, si DĒo ita visum fuerit, illa diffusiori stylo explicare allaborabo. Si interim quædam ex his sunt, quæ Tuum, B. L., merentur assensum gratum acceptumque id mihi erit; sin minus, tamen imperterritus ero, cum ne loquem omnibus placere sciam.

TANTUM.

* * *

Vod dixi pridem, successus comprobat
omen,

Circumdant lætæ debita fæta caput.

Viderat ex culti fortes Hygiea labores

Pectoris, exsolvi præmia digna jubet.

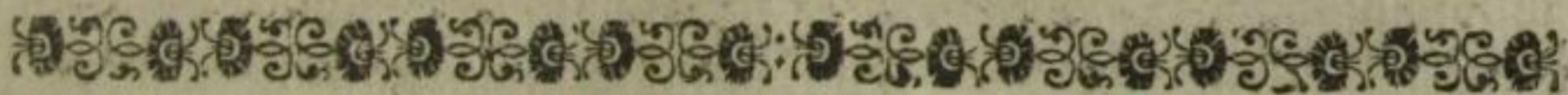
Gratulor acceptum decus: addat Numen honores

Sæpe novos. Flore, cresce, vigesce, vale.

Sic

absens officio suo satis erat
facturus

JOH. PAUL ADELUNG;
SS. Theol. Stud.

Rnat sacrata lauro formosus Apollo,

Qui Medica morbos arte levare sciunt:

Hinc & BUCHNERO, Medica qui clarus
in arte,

Musarum præses, laurea fæta dedit.

Gratulor ex animo meritos virtutis honores,

Hi crescant aliis, candida vota fero:

Rideat, opto, tibi vultu fortuna fereno,

Et referat laudum limina lauta tibi.

Hæc gratulabundus adjecit

G. H. KOCH, Jur. Sc.

Arbor

ARbor stat nudata comis, decus omne recedit,
Sed tua, mi *Fautor*, tempora rite vigent.
Quis vitio vertet? Pietas, noctesque silentes
Infumptæ studiis hoc meruere diu.
Gratulor, ardentique precor tibi pectore: Crescant
Cum virtute simul lausque decusque tuam.

Sic Nobiliss. atque Doctiss. Dno.
DOCTORANDO amicâ & sin-
cerâ mente, applaudere voluit
debuitque

THEODORUS ZEUNER, Med. Stud.
Holland. Boruss.

Coll. diss. A 152, misc. 18.